

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра історії України

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

спеціаліста

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: « Представники родин Яхненків та Сими́ренків в історії
України XIX ст. поч. XX ст.»

«The representatives of Yahnenko and Symyrenko in the
history of Ukraine in the early XIX th –XX th centuries»

Виконала: студентка V курсу,
денної форми навчання
спеціальності 7.0203021 Історія
Бендза Лілія Іванівна

Керівник проф. Гончарук Т.Г. _____

Рецензент к.і.н., доц. Мілевич С.В. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 27.04 2016 р.

Захищено на засіданні ЕК № 1

Протокол № 2 від 24.04 2016 р.

Оцінка добре / с / 75
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Бачинська О.А.

Голова ЕК

_____ Сминтина О.В.
(підпис)

Одеса – 2016

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Родина Яхненків – найвідоміші меценати України.....	8
Розділ 2. Симиренки – підприємці, меценати та культурно-освітні діячі.....	21
Розділ 3. Роль та внесок родин Яхненків і Симиренків в історичний розвиток України.....	39
Висновки.....	69
Список джерел та літератури.....	71
Додатки.....	75

ВСТУП

На великому джерельному комплексі вивчено походження та структуру роду Яхненків та Сими́ренків, його соціальну динаміку, а також суспільно-політичну і культурно-інтелектуальну діяльність. З'ясовані чинники, що сприяють накопиченню і трансляції культурних надбань нації поколіннями роду, а сам рід показаний як ланка національно-культурної тяглості в умовах бездержавності в історії України. До наукового обігу введено матеріали центральних та регіональних архівосховищ України з інтелектуальної та соціокультурної історії роду, що на сьогодні дає можливість переоцінити та дослідити окремі аспекти діяльності зазначених родин, які вплинули на історичне тло українського суспільства.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що сьогодні все частіше вченні та науковці повертаються до історії України XIX – початку XX ст. У контексті цього розглядають внесок родин Яхненків та Симеренків у розбудову української промисловості, а разом з тим і економіки. Проте, до сьогодні не створено окремої наукової праці в якій би висвітлювалися різні аспекти діяльності зазначених родин меценатів, а разом з тим проводився порівняльний аналіз цих двох родів. У нашій роботі ми спробуємо на основі літератури та джерел проілюструвати і порівняти внески родин Яхненків і Симеренків в українську історію.

Мета роботи: дослідити та порівняти внесок родин Яхненків і Симеренків в українську історію XIX – початку XX ст.

Відповідно до мети формуємо наступні **завдання**:

- охарактеризувати родини меценатів Яхненків та Симеренків;
- висвітлити їх роль у становленні промисловості на території сучасної України у XIX – початку XX ст.;
- проаналізувати внесок зазначених родин у розвиток української культури;

- порівняти діяльність родин Яхненків і Симиренків, виявити спільні і не схожі аспекти діяльності.

Об'єкт дослідження: соціально-економічний розвиток українських земель у ХІХ – початку ХХ ст.

Предмет дослідження: вплив родин меценатів Яхненків і Симиренків на розвиток та становлення соціально-економічного життя України у зазначений період.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з кінця ХVІІІ ст. до початку ХХ ст. Саме в цей період відбулися докорінні зміни в усіх сферах суспільного і духовного життя України, що були пов'язані з діяльністю родин Яхненків та Симиренків. Нижня межа обумовлена початком діяльності родин меценатів у економічно-промисловій сфері. Верхня межа зумовлена згортанням діяльності представників родин меценатів через складні суспільно-політичні умови.

Територіальні межі роботи: Територія Наддніпрянської України, як зона концентрації промислової та культурницької діяльності меценатів із родини Яхненків та Симиренків.

Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові принципи історизму, діалектики, об'єктивності, системності, багатофакторності та світоглядного плюралізму. Використано як спеціальні, так і міжпредметні методи наукового пізнання: проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, аналітичний, описовий та статистичний. Комплексне застосування різноманітних способів пошуку, аналізу та синтезу забезпечило можливість оптимально використати опубліковані документи та наукові праці

Обсяг і структура диплому зумовлені метою та завданнями дослідження. За структурою робота складається зі вступу, трьох розділів,

висновків, списку джерел та літератури. Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок.

У вступі обґрунтовано вибір теми диплому, його актуальність, об'єкт і предмет, мета і завдання, хронологічні та географічні межі, сформульовано наукову новизну, визначено його структуру.

Перший розділ «Родина Яхненків – найвідоміші меценати України», мова йде про представників родини Яхненків та їхній вклад у економічний та культурний розвиток України зазначеного вище періоду.

Другий розділ «Симиренки – підприємці, меценати та культурно-освітні діячі», подано інформацію про різні покоління родини Симиренок, що відзначилися у різних сферах людського життя та залишили свій помітний слід у історії України.

«Роль та внесок родин Яхненків і Симиренків в історичний розвиток України» - третій розділ у якому є спроба порівняти діяльність двох родин, виокремити спільні та різні риси меценатства. Також у розділі подається інформація про основні здобутки родин Яхненків і Симиренків у соціально-економічній та культурно-освітній сферах життя українського суспільства XIX – початок XX ст.

У висновках підведені загальні підсумки дослідження, які було зроблено за допомогою аналізу опублікованих джерел та наукової літератури.

Історіографія даної роботи складається із монографій та наукових статей ряду учених. Перш за все треба відзначити роботи П. В. Вольвача, який у трьох частинах своєї праці «Симиренко – фундатор українського промислового садівництва» відзначає особливий вклад родини Симиренок саме у економічний розвиток України та у садівництво [13, 14].

Ще однією помітною працею стала книга Н. Лалетина «Яблочный спас: из истории садов Красноярья», яка безпосередньо не присвячена родів Смиренків, але детально розповідає про внесок Лева Платоновича Смиренка на ниві садівництва та селекції [26].

О. К. Голобородько у своїй монографії «Живильні промені. Краєзнавчі розвідки, портрети сучасників» [17] падає детальну інформацію про родини Яхненків та Смиренків, особливо цінними є дослідження шлюбних зав'язків представників родин, які дають краще і більш цілісно відтворити генеалогічне дерево зазначених родин.

Також Ю. Хорунжий у своїй роботі «Смиренки: Платон, Василь, Софія, Левко, Володимир» [39] подає багато фактичного матеріалу, спираючись на не опубліковані джерела з Черкаського обласного архіву, що є дуже цінним у даному дослідженні.

Окремо треба зазначити про роботу А.М.Де Рибаса «Старая Одесса» [7], у якій подано чи мало інформації про становлення родини Яхненків на теренах сучасної Одеської області. Особливо відзначено період головування у м. Одесі одного з представників цього роду та його вклад у розвиток освіти, культури і науки міста.

Не менш значними стали публікації та дослідження молодих вчених, особливо у області краєзнавства Черкаської області. Серед них можна відзначити таких як: М. Слабошпицький [36, 37], В. Карпенко [21, 22, 23], П. Жук [19], Г. Білоцерківська [8], І. Ліховий [27], А. Ніковський [30], Д. Малаков [28], І. Розгін [34], Б. Якубенко, В. Меженський, Л. Меженська [42], Л. Щекун [41], Н. Гамоля [16], О. Пилипенко [31], А. Павлов [32].

Джерельною базою даного дослідження є опубліковані документи, які доступні широкому загалу. Відзначимо роботу Ю. Ковтуна «Сузір'я Смиренків», у якій окремим розділом подано важливе джерело, а саме

щоденник вченого Л. Смиренка, який відображає його період заслання до Красноярського краю, оригінал якого зберігається в Харкові у Софії Львівни Смиренко, доньки від шлюбу Лева Платоновича і Софії Хорішман. [24, с. 292 – 376].

Важливими є нотатки і спогади П. Клебановський про фірму Яхненків і Смиренків [2]. Також у цих спогадах зазначено взаємо відносини у родинях, їхня меценатська діяльність та допомога сільському населенню. Усе вище зазначене надає не аби яку інформацію про родини Яхненків і Смиренків.

Звісно ще одним не менш цінним джерелом є спогади Т.Г.Шевченка про те, як він під час своєї подорожі на Україну побував на підприємстві Яхненків і Смиренків. Ми використовували дані спогади, що були опубліковані під редакцією К. Чалого [6].

Спогади по свою власну родину Т. Смиренка також є важливим джерелом, адже у них подані ті факти біографії представників родини, які були відомі тільки самим близьким і передавалися з покоління у покоління, з уст в уста [5]. Також джерелами для нашого дослідження слугували праці одного з представників родини Смиренків, а саме Лева Платоновича [3,4].

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши джерела та літературу, ми прийшли висновків, що внесок історію України родин Яхненків та Смиренків багато років замовчувалися, їхні імена стиралися з історичного тла. Тільки за останні десятиліття незалежності України дослідження указаних родів розпочалися з новими силами. Однак, і до сьогодні не створено комплексної праці щодо родин Яхненків і Смиренків.

Рід Яхненків виходив з селян-кріпаків, однак наполегливість та любов до праці зробила їх одними із найвпливовіших родин підприємців XIX ст. Ключовим моментом у житті родин Яхненків і Смиренків стало заснування комерційної фірми — Торговий дім «Брати Яхненки і Смиренко». Авторитет фірми зростав із року в рік. Колишнім кріпакам, а згодом — купцям першої гільдії Терентію, Кіндрату й Степану Яхненкам і Федору Смиренку, котрі завдячуючи власним здібностям і підприємницькому хисту стали одними з найбагатших людей півдня України у складі тодішньої Російської імперії

Родина Смиренків становила чисельну елітарну групу українського соціуму XIX – XX ст., належала до провідних українських родів, мала козацьке походження. Висока національна самосвідомість, зміст меценатської діяльності та соціокультурної активності багатьох представників родини Смиренків визначалися родинними традиціями та моральною потребою впливати на економічний, духовний, культурний розвиток українського суспільства.

Династичними зв'язками рід Смиренків був пов'язаний не тільки з Яхненками, а й з відомими українськими родинами Хропалів, Грушевських, Кістяківських, Леонтовичів, Желябових. За увесь доступний для дослідження період існування роду відбулося його розгалуження на дві гілки: київську та харківську. Доля та час розкидали представників родини Смиренків по

світу. Сьогодні нащадки славного роду проживають в Україні, США, Канаді, Німеччині, Австралії.

Кожен з окремих представників родин зробив свій власний вклад у розвиток тієї чи іншої галузі промисловості та культури. Перш за все варто відзначити внесок родин у розвиток цукроваріння, також у досягнення садівництва, особливо виведення ряду нових сортів, зокрема відомих на весь світ яблук «Ренет Смиренко». На тлі панування кріпаччини і традиційної відсталості Російської імперії мліївські заклади Яхненків-Смиренків були не тільки технічним дивом, а й дивною ознакою в тодішньому соціальному і культурному житті України, на багато років випередивши європейський прогрес. Родини Яхненків та Смиренків приділяли значну увагу культурі, освіті і науці, разом з тим не забували про простих селян

Окрім промисловості та садівництва ці родини зробили великий внесок у становлення української національної свідомості XIX – початку XX ст, що робить їхню діяльність ще більш важливою, а їхні життєві долі ще більш цінними для подальших історичних та генеалогічних досліджень. Ряд періодичних видань та книжок, які на сьогодні є безцінними для багатьох історичних досліджень не побачили б світ без матеріальної підтримки меценатів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Із забуття. Генеалогічні дослідження. – Львів.: Галицька видавнича спілка, 2002. – 144 с.
2. Клебановський П. Спогади про фірму братів Яхненко і Симиренко// Київська старовина. - № 1–3. – 1896. – С. 50 – 62.
3. Симиренко В. Л. Часткове сортознавство плодових рослин. Т. 1. Київ, 1995. – 456 с.
4. Симиренко Л. П. Крымское промышленное плодоводство. Т. 1. М., 1912. – 376 с.
5. Симиренко Т. Очима пам'яті // Родовід. – 1995. - № 1(10). – С. 10 – 53.
6. Чалий М.К. Відвідання Т. Г. Шевченком цукрового заводу Яхненка і Симиренка. – Ресурс доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog68.htm>

ЛІТЕРАТУРА

7. А.М.Де Рибас. Старая Одесса. - Москва: Изд-во «Димофф и К», 1995.- 480 с.
8. Білоцерківська Г. Василь Федорович Симиренко – меценат української культури / Г. Білоцерківська // Бібл. вісн. – 2007. – №3. – С. 35-38.
9. Буренков Н. Зеленый Ренет // Промышленное садоводство и огородничество. 1900, № 4. С. 407.
10. Від укладачів // В. Л. Симиренко. Часткове сортознавство плодових рослин. Т.1. Яблуня. – К. : Аграр. наука, 1995. – С. 7–28.

11. Вольвач П. Українське яблуко (до історії походження та поширення сорту Ренет Симиренка). – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Volvach_Petro/Ukrainske_yabluko.pdf

12. Вольвач П.В. Коріння родового дерева [Симиренків] / П.В. Вольвач// Вольвач П.В. Л.П. Симиренко – фундатор українського промислового садівництва: (садівничий України). – Сімферополь, 2002. – С. 158-218.

13. Вольвач П.В. Симиренко – фундатор українського промислового садівництва: В 3-х ч.: Ч. 1 – Сімферополь: Таврія, 2002. – 287 с.

14. Вольвач П.В. Симиренко – фундатор українського промислового садівництва: В 3-х ч.: Ч. 2 – Сімферополь: Таврія, 2003. – 288 с.

15. Вольвач П.В., Заєць В.К. Лев Платонович Симиренко. – М.: Колос, 1984. – 176 с.

16. Гамоля Н. Генерація перших і єдиних: (Династія Симиренків) // Контракти. – 2003. – № 37. – С. 56 – 58.

17. Голобородько О. К. Живильні промені. Краєзнавчі розвідки, портрети сучасників.— Херсон: ПАТ «ХМД», 2014.— 134 с.

18. Головченко І. Слідами давніх подій // Україна. – 1971. – № 25. – С. 15-16.

19. Жук П. Раз добром нагріте серце: (Про Л.П. Симиренка) // Молодь Черкащини. – 1960. – 5 серпня. – С. 3.

20. История Одессы. Градоначальники г. Одессы. – Ресурс доступу: http://www.odessaguide.net/history_mayors.ru.html

21. Карпенко В. В. Склад і зміст родового фонду Симиренків: його наукове і практичне значення. - С. 98. – Ресурс доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historyarchive/37/16.pdf>

22. Карпенко В.В. Родина Симиренків у світлі "сімейної історії" / В. В. Карпенко // Гуржіївські історичні читання. - 2014. - Вип. 7. - С. 155-159.
23. Карпенко В.В. Лев Платонович Симиренко: життя та діяльність//Грані. - № 12 (116). - грудень 2014. – С. 135 – 141.
24. Ковтун Ю. Сузір'я Симиренків / Ю. Ковтун. – К. : Україна, 2009. – 382с.
25. Лазанська, Т. Яхненки /Малий словник історії України. — К., 1997. — С. 463.
26. Лалетина Н. Яблочный спас: из истории садов Красноярья. - Красноярское кн. изд-во, 1995. – 301 с.
27. Ліховий І. Симиренки в національній культурі: 3 покоління в покоління / І. Ліховий // Слово і час. – 1997. – №3. – С. 75-77.
28. Малаков Д. Київські адреси родини Симиренків: архівна розвідка / Д. Малаков // Родовід. – 1995. – Ч. 10. – С. 77 – 85.
29. Нікіфоров, В. Феномен братів Яхненків //Смілян. обрії. — 2007. — 20 квітня — С. 6.
30. Ніковський А. Пам'яті Василя Симиренка / І. Ніковський // Родовід. – 1995. – Чис. 10. – С. 49-52.
31. Павленко С. Феномен одного роду (Симиренко) // Україна крізь віки. – К., 2000. – С. 211 – 229.
32. Павлов А.В., Чухно Д.Ф. Лев Платонович Симиренко. – К.: Наукова думка, 1980. – 180 с.
33. Розгін І. Володимир Л. Симиренко: Короткий нарис життя та наукової й громадської діяльності. – Вінніпег, 1959-1960. – 80 с.

34. Розгін І. Літопис роду Симиренків // Хроніка 2000. Вип. 45 – 46. – К., 2001. – С. 578 – 606.

35. Слабошпицький М. Феномен одного роду // Чумацький Шлях №3, 2006.- С. 9.

36. Слабошпицький М.Ф. Конспект родинної хроніки / М.Ф. Слабошпицький / Світогляд. – 2009. - №1. – С. 72-78.

37. Слабошпицький М.Ф. Українські меценати: нариси з історії укр. культури. – К., 2001. – С. 163 – 179.

38. Служинська З. Видатні постаті природничої науки. Володимир Симиренко – учений-помолог (29.XII.1891—18.IX.1938) / З. Служинська // Праці Наукового товариства ім. Шевченка. — Л., 2003. — Т. XII: Екологічний збірник. Екологічні проблеми Карпатського регіону. — С. 399-402.

39. Хорунжий Ю. Симиренки: Платон, Василь, Софія, Левко, Володимир / Ю. Хорунжий // Хорунжий Ю. Українські меценати: добродійність – наша риса. – К., 2001. – С. 41-53.

40. Шестопаль О. Л. П. Симиренко - фундатор економіки і організації промислового садівництва та його послідовники [Текст] / О. М. Шестопаль ; Наук. центр УААН «Плодівництво», Ін-т садівництва УААН. - К.: ННЦ ІАЕ, 2005. - 70 с.

41. Щекун Л. Симиренка реабілітували лише після 1956 року / Л. Щекун // Урядовий кур'єр. – 2011. – 11 травня. – С. 27.

42. Якубенко Б., Меженський В., Меженська Л. Відоме і невідоме про Володимира Симиренка. – Ресурс доступу: file:///C:/Users/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BB/Dowloads/nvnau_agr_2012_180_5.pdf

